

جایگاه بخش خصوصی در صنعت برق؛

ترکیب سهم بالا و نارضایتی بالا

با تجدید ساختار صنعت برق در ایران، سرمایه‌گذاران غیر دولتی به چهار شیوه وارد فضای تولید برق حرارتی (نیروگاه‌های بزرگ مقیاس) شدند. گروه نخست نیروگاه‌هایی هستند که در جریان خصوصی سازی و به عنوان رد دیون دولت به بخش غیر دولتی واگذار شده‌اند. گروه دوم نیروگاه‌هایی هستند که با سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی و در قالب قراردادهای ساخت، تملک، بهره‌برداری (BOO) و ساخت، تملک، واگذاری (BOT) احداث شده‌اند. گروه سوم نیروگاه‌های احداث شده توسط صنایع بزرگ هستند و سرانجام آخرین گروه واگذاری‌های صورت گرفته به روش مزایده است (اطلاع نگاشت‌های برق حرارتی، ۱۳۹۸).

در بین نیروگاه‌هایی که با سرمایه بخش غیر دولتی احداث شده‌اند، بیش‌تر قراردادها BOO (احداث، بهره‌برداری و تملک) بوده‌اند. سه نیروگاه نیز به صورت BOT (احداث، بهره‌برداری و انتقال به دولت) به بهره‌برداری رسیده است. بنابراین الگوی رایج قراردادی در بخش ساخت نیروگاه‌های حرارتی غیر دولتی، قراردادهای ساخت، بهره‌برداری و تملک است.

نگاهی به سهم بخش خصوصی از تولید برق نشان می‌دهد در پایان سال ۱۴۰۰، کل سهم بخش خصوصی از تولید برق کشور ۶۲ درصد بوده است. جدول (۱) سهم بخش‌های خصوصی، دولتی و صنایع بزرگ را از افزایش ظرفیت سالانه برق نشان می‌دهد.

جدول (۱). سهم بخش‌ها از افزایش ظرفیت سالانه تولید برق کشور (درصد)

سال	سهم بخش خصوصی	سهم بخش دولتی	سهم صنایع بزرگ
۱۳۹۵	۶۴.۸	۳۵.۲	۰
۱۳۹۶	۵۴.۷	۳۱.۶	۱۳.۷
۱۳۹۷	۸۳.۶	۶.۸	۹.۶
۱۳۹۸	۷۸.۶	۲۱.۴	۰
۱۳۹۹	۸۹.۷	۱۰.۳	۰
۱۴۰۰	۷۴.۴	۲۵.۶	۰

منبع: ۵۳ سال صنعت برق در آینه آمار (۱۳۹۹) و آمار تفصیلی صنعت برق ایران ویژه مدیریت راهبردی (۱۳۹۹ و ۱۴۰۰)

همان‌گونه که مشاهده می‌شود عمده افزایش ظرفیت منصوبه کشور در سال‌های اخیر ناشی از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی بوده است.

بر اساس اطلاعات گزارش مدیران راهبردی صنعت برق که شرکت توانیر منتشر می‌کند، در طول برنامه ششم توسعه عمل کرد بخش خصوصی در ایجاد ظرفیت‌های جدید تولید برق از طریق نیروگاه‌های بزرگ مقیاس به شرح زیر بوده است:

در سال ۱۳۹۶، نیروگاه‌های پرنیان، امیر آباد، پاسارگاد قشم به بهره‌برداری رسیده‌اند و نیز نیروگاه‌های پرنده، سمنگان، بهبهان، تابان و شمس سرخس به نسبت سال گذشته خود افزایش ظرفیت داشته‌اند.

در سال ۱۳۹۷، نیروگاه گلبرق ماکو و کاسپین به مدار آمده‌اند و نیز نیروگاه‌های کاشان، عسلویه، پرنده، جهرم و گلستان به نسبت سال گذشته خود افزایش ظرفیت داشته‌اند.

در سال ۱۳۹۸، نیروگاه‌های هریس، خرم آباد، غرب کارون و دالاهو به بهره‌برداری رسیده‌اند و ظرفیت نیروگاه‌های پرنده، جهرم، عسلویه و گوهران ارتقاء یافته است.

در سال ۱۳۹۹، نیروگاه قشم به مدار آمده است و نیز نیروگاه‌های ارومیه، سبلان، فردوسی، کاسپین و نیز دالاهو افزایش ظرفیت داده‌اند.

در سال ۱۴۰۰، نیروگاه آریان به نیروگاه‌های گازی خصوصی افزوده شده است. نیروگاه‌های هریس، غرب کارون و چابهار با تبدیل از گازی به سیکل ترکیبی افزایش ظرفیت داده‌اند. نیروگاه‌های ارومیه، پرنده، سنندج، جهرم، گوهران (سیرجان) پاسارگاد قشم و قدس (سمنان) نیز ظرفیت را نسبت به سال گذشته خود بالاتر برده‌اند.

هدف از فهرست کردن این نیروگاه‌ها، بررسی قراردادهای آن‌ها است که نشان می‌دهد در بخش حرارتی غیر دولتی، تمامی نیروگاه‌های به بهره‌برداری رسیده در برنامه ششم توسعه، از محل قراردادهای منعقد شده در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه بوده‌اند و باقی افزایش ظرفیت محقق شده در این بخش، سرمایه‌گذاری برای توسعه نیروگاه‌های موجود و تبدیل نیروگاه‌های گازی به سیکل ترکیبی بوده است. به عبارت دیگر از محل بند «ت» ماده ۴۸ قانون برنامه ششم توسعه قراردادی برای احداث نیروگاه جدید منعقد نشده است. این مساله خصوصاً زمانی تامین برق آینده کشور را با نگرانی بیشتر رو به رو می‌کند که در برنامه وزارت نیرو برای افزایش ۳۵ هزار مگاوات ظرفیت شبکه برق کشور نیز نقشی برای سرمایه‌گذاران نیروگاهی در بخش حرارتی برای احداث نیروگاه جدید در نظر گرفته نشده است. این در حالی است که سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در قالب الگوهای مشارکت عمومی - خصوصی در دهه هشتاد و اوایل دهه نود برای ساخت نیروگاه‌ها، نقش به‌سزایی در افزایش ظرفیت شبکه برق کشور و عرضه برق داشته است. به نظر می‌رسد یکی از دلایلی که در کمرنگ شدن حضور این سرمایه‌گذاران در شرایط فعلی صنعت برق بسیار اثرگذار بوده است، مشکلات موجود در الگوهای تامین مالی پروژه‌های نیروگاهی است که در گذشته وابستگی زیادی به دریافت تسهیلات ارزی از صندوق

شرکت ملی تولیدکننده برق
دفتر پژوهش

توسعه ملی داشته و به دلیل حل نشدن مشکل بازپرداخت وام‌های ارزی دریافتی نیروگاه‌ها بعد از جهش ارزی سال ۱۳۹۷، هم صندوق توسعه ملی را از تامین مالی مجدد پروژه‌های نیروگاهی دل‌سرد کرده است و هم سرمایه‌گذاران را از ورود مجدد به این عرصه فعالیت. انتظار می‌رود حذف نقش سرمایه‌گذاران نیروگاهی از برنامه تعریف شده برای افزایش ظرفیت شبکه برق کشور به دلیل مشکلات حل نشده آن‌ها در گذشته که همان پاک کردن صورت مساله است، مشکل بزرگی در حل معادلات تولید برق کشور ایجاد کند.